

U kopl.
÷ 4

2205/15

NATUR VEST

TIDSSKRIFT UTGITT AV VESTLANDSKE NATURVERNFORENING

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET I OSLO

NR. 3/1987

Miljøavsløring på Laksevåg

Dioxiner • Nærmiljøturer • Harding i lederstolen • Bymiljø

Den siste taklinga • Kamp mot fosfat • Julegaver

Gamle synder graves fram på Laksevåg. Foto: Bellona.

Miljøavsløring på Laksevåg

Stedet er Gravdal, et friområde på en myr, som skapt for å leke indianer og hvit mellom tette trelegger. Helt til Miljøstiftelsen Bellona kommer og sier det er farlig. Det lå noen tønner der, men hvem skulle trodd at det var annet en rustent skrap, enkelte visste at det var dumpet noe tjære, men er det noe å være redd for? Vanlig tjære?

Ole Mikalsen for Natur Vest

Tolvte oktober gyver miljøaktivister fra Bellona løs på en gammel dumpingplass for avfall fra et gasskraftverk på området til Blikkvalseverket i Laksevåg. Med seg har de pressen, representanter for Renholdsverket og miljøavdelingen hos Fylkesmannen i Hordaland, og representanter for Blikkvalseverket. To timer seinere har pressen fått sitt, Bellona reiser hjem til Oslo og Terje Aasen hos Fylkesmannen beordrer plassen gjerdet inn.

TYGGIS

Det svarte stoffet som lå i jorden, og som enkelte steder piplet opp til overflaten, var rester etter steinkullproduksjon. Stoffet som

på varme dager minner om tyggummi i konsistens, inneholder store mengder PAH. PAH er en gruppe giftige stoffer som forekommer i tjære, og røykere får en del av dette i seg. PAH står på Forurensningstilsynets liste over de 13 mest miljøfarlige giftene.

HVA SKJER?

Da Naturvest gikk i trykken var det ennå uklart nøyaktig hva som fantes av giftstoffer og hvor mye det var av dem. Foreløpig vil området bli inngjerdet mens en venter på en rapport fra Blikkvalseverket om hva som ligger i jorden. Det var ikke funnet gift i avløpsvannet fra området, så det er ikke

helt usannsynlig at problemet kan løses ved å dekke til myren. Dette blir en langt billigere løsning enn å grave ut og destruere avfallet.

HVEM FÅR ANSVARET?

Foreløpig er det Blikkvalseverket som bærer kostnadene til sikring og utredning, men hvis den dyreste løsningen blir valgt, kan vel ikke bedriften bære kostnadene. Blikkvalseverket er en del av Norsk Jernverk, og denne statsbedriften går som kjent med stort underskudd. Det er bevilget 25 millioner til å rydde opp i gammelt problemavfall over statsbudsjettet i 1988, og denne summen vil neppe være tilstrekkelig til Gravdalsfyllingen alene.

UNDER TEPPE

Forurensningstilsynet har anslått at en trenger minst 450 millioner for å rydde opp i gammelt problemavfall. I Danmark har en anslag på over en milliard for å rydde opp på fyllingene fra gamle gasskraftverk alene. I Norge har vi 20-30 gamle gassverkstomter, og det er ikke gjort registreringer av avfall på disse. En regner likevel med det ikke er avfall på tomten til Bergen Lysverker på Møhlenpris.

– Problemene med dumpet avfall er like stort i Norge som i Danmark, sier Ramnanger i Renholdsverket, men i Norge har en hatt større muligheter til å skjule avfallet. En er heller ikke avhengig av grunnvannet som i Danmark.

HVA ER BELLONA?

Bellona er en uavhengig miljøvernorganisasjon dannet av aktivister fra Natur og Ungdom (NU).

Bellona er bygget opp rundt et sekretariat med seks ansatte, og finansieres hovedsaklig ved hjelp av støttemedlemsskap.

Bellona aksjonerer for å rette søkelyset mot miljøspørsmål på grunnlag av tips og egne miljøgranskninger.

Det største løftet hittil er Felleskampanjen for Nordsjøen (i samarbeid med NU) med egen båt.

DIOXINER

Det er fali' det!

I det siste er et nytt ord dukket opp i den hjemlige miljøgiftdebatten: *dioxin* (eller mer riktig: *dioxiner*, for dette er en stor gruppe forskjellige stoffer). Nytt er ordet egentlig ikke, selvfølgelig, men vi ble først kjent med det gjennom katastrofen i Seveso i Italia i 1976.

Under produksjonen av ugrasmiddelet 2,4,5-T (et klororganisk stoff) skjedde det en eksplosjon som frigjorde en sky av ugrasmiddel over området. Enkelte dioxiner forekommer som forurensninger i ugrasmiddelet, og det mest giftige av disse (2,3,7,8TCDD, se figur), ble sluppet ut i en mengde på 3 til 16 kg. Dyr og planter som befant seg i området ble syke og døde, eller fikk alvorlige hud-eksemmer (chloracne) og andre lidelser.

Nå har dioxinene dukket opp i Norge: de er påvist i morsmelk fra Herøya-området, og i prøver fra Kristiansandsfjorden. Sannsynligvis forekommer de flere steder også, bare vi blir flinke nok til å lete. For det å påvise disse stoffene er en kunst i seg selv, og det er først i de seneste årene at Norge har fått et laboratorium som er stand til å greie dette (Norsk institutt for luftforskning). Samtidig er enkelte av disse stoffene så gif-

tige at det er ørsmå mengder som skal til før de gjør skade, og det er derfor viktig å kunne påvise dem i enda mindre konsentrasjoner enn det som er farlig.

Dioxinene består av et skjelett av to ringer av karbon-atomer (benzen-ringer) knyttet sammen med to broer av oksygen (se figuren). Dette gir dem grunn-betegnelsen dibenzo-dioxin (som egentlig er mer riktig å bruke enn bare dioxin). På hver av de to ringene kan det sitte opptil 4 klor-atomer, og det er dette antallet som er med å bestemme hvor giftig den enkelte forbindelsen skal være, fra å være nærmest ufarlig, til å være ekstremt giftig. Det er 75 mulige kombinasjoner av slike klorerte dioxiner. Det generelle bildet er at minst en av posisjonene må være ubesatt for at forbindelsen skal være giftig, og den aller giftigste har altså to kloratomer plassert symmetrisk på hver side, som vist på figuren, og kalles TCDD. TCDD er ekstremt giftig, bare noen mikrogram (mikrogram går det en million av på grammet) per kilo kroppsvekt er nok til å drepe de fleste dyr (mens noen arter, som hamster, er mer motstandsdyktige). TCDD kan i svært små doser føre til leverskader, skader på lymfesystemet, eksemmer (chloracne), fosterskader, skader på fordøyelsesapparatet, og kreft.

Dioxinene blir ikke produsert for sin egen del, men forekommer bare som forurensninger og biprodukter fra syntesen av flere kommersielle produkter, særlig klorfenoler. Klorfenolene brukes som insektmidler, soppmidler, og desinfeksjonsmidler, med en årlig verdensproduksjon på 150 000 tonn. Viktigst av disse er penta-klorfenol, som brukes for å hindre soppangrep under produksjonen av cellulose, lærgarving, og andre industrielle prosesser.

Mest kjent er vel dioxinene som forurensning fra søppelforbrenningsanlegg.

Dioxinene er altså en ubetydelig forurensning i ellers ikke så altfor skadelige stoffer. Når biproduktene er av en slik ekstrem giftighet som tilfellet er med dioxiner av typen TCDD sier det seg selv at vi må være ekstremt varsomme med å tillate bruk av denne typen stoffer, og at overvåkingen av denne typen miljøgifter må intensiveres.

Anders Goksøyrr

Bestill gebyrfri lønnskonto nå

- Ingen gebyr på sjekk
- Ingen gebyr på bankgiro
- Ingen gebyr på Minibank mellom kl. 08-16 (ellers kr. 2,-)
- Bensin- og butikkautomat kr. 2,-

10% rente på inntil kr. 15.000,-. 5% rente inntil kr. 15.000,-. Kr. 50.000,- i kreditt. Gode lånebetingelser

Skillingsbanken

- en annerledes bank

NR. 3-1987

Utgitt av
VESTLANDSKE NATURVERNFORENING

NATUR VEST kommer ut fire
ganger i året, og sendes
gratis til alle medlemmer

VESTLANDSKE NATURVERNFORENING

er et fylkeslag innenfor
Norges Naturvernforbund (NNV)
Medlemsskap koster i 1988
kr. 160,- (pensjonister kr. 80,-)
og omfatter foruten NATUR VEST
også abonnement på NORSK NATUR
(6 nr. årlig). Familiemedlemmer
betaler kr. 25,-

OPPLAG: 2 400
TRYKK: Reklametrykk Grafisk
Bergen

REDAKSJONSUTVALG:

Øivind Bergh
Anders Goksøy
Ole Mikalsen
Otto von Münchow
Tom N. Pedersen

Form/layout: Svein Nord

Vignetter: Synneva Heradstveit

ANSVARLIG DETTE NR.

Øivind Bergh

Redaksjonen avsluttet 21. oktober
Frist for innlevering av stoff
til neste nr. 1. februar.

REDAKSJONENS ADRESSE

Vestlandske Naturvernforening
Jacobsfjorden, Bryggen
Postboks 1201, 5001 BERGEN

VESTLANDSKE NATURVERNFORENING

har telefon (05) 31 38 51 og
kontortid tirsdag og torsdag
kl. 11.30-14.30 torsdag
kl. 16.00-19.00

FORSIDEN

Foto: Otto von Münchow

NATUR VEST

NR. 3 1987

Miljøvern og Natur
Dokumenter • Naturvernforening • Fylkeslag i Nord-Norge • Fylkeslag
Den store laktinga • Kamp mot Sella • Julegaver

LEIAREN HAR ORDET

Det er fyrste gong i mine tre år som aktiv i Vestlandske Naturvernforening at vi i styret går ut og ber medlemmene om meir pengar enn det som kjem inn gjennom medlemskontigenten. Dette gjer vi fordi aktiviteten har auka trutt dei siste åra. Vi kan enno verta betre og auka aktiviteten ytterlegare. Då må vi ha fast tilsette på kontoret som kan ta seg av ein del administrasjonsarbeid. Samstundes vil vi gjerne oppretthalda det medlemsgodet eit eige blad frå fylkeslaget er. Difor har vi oppretta eit informasjonsfond som vi i framtida håpar skal finansiera Natur Vest. Så har du ei skattekrone til overs, tek vi med takk i mot. Eit fond vert ikkje borte, og vi kan med dette få ein varig betring av organisasjonen.

Håpar du kan hjelpe!

Amund Måge

Redaksjonelt

Så sterkt vi kan vil NATUR VEST oppfordre sine lesere til å gi sitt bidrag til å bygge Vestlandske Naturvernforenings informasjonsfond. Dette skal være et ekte fond, der rentene skal gå med til å finansiere, og håper vi, forbedre NATUR VEST og andre informasjonstiltak. Aktiviteten i foreningen er nå imponerende høy. Det gjøres mye bra arbeid som trenger kanaler ut til publikum og

politikere. Et fond vil sikre slike kanaler, og dermed ha en varig verdi for naturvernet.

Samtidig minner vi om at alle som gir et bidrag (lite eller stort), er med i trekningen av et nydelig håndlaget veggur som Kurt Oddekalv har laget og gitt. Du kan vinne!

Informasjonsfondet har postgiro-konto:

4 81 07 35

Vestlandske Naturvernforening
søker frå 10 jan. 1988

FYLKESSEKRETÆR i 2/5-stilling

Som fylkessekretær vil du:

- Arbeida i ein aktiv organisasjon i eit artig miljø på Bryggen.

Du vil:

- Vera dagleg leiar
- Administrera og fylgja opp saksførebuingar.
- Svare på spørsmål og hjelpa interesserte.
- Kunne verta pålagt sakshandsaming.

Erfaring frå organisasjonsarbeid, helst naturvernarbeid er ein fordel, men ikkje eit krav. Det er utarbeidd instruks for stillinga. Lønn etter lønnstrinn 16 i Statens regulativ.

Nærare opplysningar kan ein få hjå leiar
Amund Måge, tlf. 20 00 70 l. 308 (arb.) 34 75 83 (priv.)

Søknaden stilast til:

Vestlandske Naturvernforening,
Postboks 1201, Jacobsfjorden, Bryggen
5001 BERGEN

innen 10. desember.

Fra vandringen på den gamle ferdselsvei fra Bontveit over Frotveit, Riple-Totland til Myrdal, søndag 13. september 1987.
Foto Arnold Åbro.

Med naturvernforeningen i nærmiljøet

Mer enn 400 personer har vært med Naturvernforeningen på nærmiljøtur i 1987. Fra byvandring på Møhlenpris til kystlandskapet i Øygarden, på gamle ferdselsveier i Bontveit-Totlandområdet, i gamle og nye strøk av Åsane, aftenvandring i Arboretet på Milde, stor-tur på Folgefonnen, langs kirkeveien fra Kirkebirkeland over Smøråsen, til Fanahammeren – det eldste senteret i Fana kommune.

Interessen for å bli kjent med den hjemlige naturen er heldigvis fortsatt meget stor. Vi håper at de mange fine naturopplevelsene gjør sitt til at flere og flere får lyst til å ta vare på naturen.

Vi får ofte anmodning om å gjenta turer, og i 1988 skal vi etterkomme anmodningene. Det passer godt å gjøre dette neste år, for Vestlandske Naturvernforening feirer 70-års-jubileum i 1988. Da kan det være godt å se seg litt tilbake, og oppsøke områder vi vandret i for noen år siden. Har områdene forandret seg siden sist? Det kan bli spennende gjensyn mange steder. Vi har også lyst til å gå noen av turene som er beskrevet i boken «Se deg omkring» i jubileumsåret. Vi synes boken er fin, og gleder oss til å ha den i lommen på seks av turene i 1988.

Det er vårt håp at riktig mange av dere blir med Naturvernforeningen på tur neste år. Det er fint om dere også forteller venner og

kjente om turene, og om Vestlandske naturvernforening. Vi burde være mange flere naturvernere!

Tauet gjøres klart før opstigningen på nordre Folgefonnen, søndag 23. august 1987. Foto: Arnold Åbro.

NÆRMILJØ TURER I 1988

14 februar

FJELLSIDEN I BERGEN

En vandring gjennom forskjellige typer gater og bebyggelse som er karakteristisk for denne bydelen. Området er et fornyelsesstrøk, og mye miljøforbedringsarbeid er gjort. Turen går til Skansen, Steinkjelleren, Stølen, Krohningen, Ladegården, Rothaugen, Meyermarken og Skuteviken. På Fjellsiden forteller smauene, gatene og husene – de eldste fra 1600-tallet – bydelens interessante historie på sin tydelige og direkte måte. Turleder: Planlegger Bente Hellum, Bergen kommune.

13. mars

ALVØEN

Fra Mathopen til Alvøen, i variert og vekslende landskap med skog, vann og småletter, et av de lettest tilgjengelige turområdene i Bergen. Fra Håkonsvern går turen langs den gamle kjerreveien inn til Vassenden i søndre del av Alvøyvatn (Småvatn). Videre på sti og skogsvei til Slettebakken, og til slutt gjennom det gamle kulturlandskapet i Ramsvik/Kongshavn og ned til Alvøen sentrum. Leder: cand. polit. Elsa-Britt Enger.

Aftenvandring i Arboretet på Milde torsdag 18. juni 1987 med demonstrasjon ved overgartner Magne Sandvik.
Foto: Arnold Åbro.

På vei gjennom Bondehusdalen med Bondhusvannet mot Sundal i Mauranger, lørdag 22. august 1987.
Foto: Arnold Åbro.

10. april

POSTVEIEN FUSA-STRANDVIK

Da det i 1786 igjen ble fast post-samband mellom Bergen og Stavanger ble det igjen bestemt at post-ruten skulle gå til Hatvik, over fjorden til Fusa, og videre til Strandvik. Ny kjørevei ble bygget over fjellet fra Fusa til Strandvik. På denne veien – som nå er en idyllisk sti – går turen gjennom fint og meget variert terreng over Bogafjell, høyeste punkt ca. 400 meter. Turleder: forskningsassistent Samson Øpstad.

5. mai

OVER BYFJELLENE LANGS BERGENS MIDDELALDERGRENSE

Gunnildarå er Bergens eldste kjent grensemerke mot nord. Navnet forsvant før byens elver og bekker ble lagt i rør, og var det Muleelven eller Munkebottsvassdraget som markerte bygrensen i middelalderen? Andre grensemerker var Våpnadal og Breidamyrr – men hvor var de? Turlederen for den «historiske» byfjells-turen har sine bestemte oppfatninger av hvor byens første grenselinjer må ha gått, og turdeltagerne får innblikk i Bergens spennede middelalderhistorie. Turleder: Professor Knut Helle.

8. juni

LANGEGÅRDEN OG LANGESKOGEN

5. september 1986 ble Fjøsanger naturminne og landskapsvernområde opprettet i statsråd. Om formålet sier vernereglene: «Føremålet med landskaps-

vernområdet er å ta vare på det eigenarta kulturlandskapet med bygningane på Fjøsanger hovedgård i tilknytning til dei verneverdige geologiske avsetningane i området. Føremålet med naturminnet er å ta vare på og halde

tilgjengeleg for forskning og undervisning ein djupareliggjande geologisk førekomst som omfattar samanhengande avsetningar frå siste mellomistid og morene frå nest siste istid.» Denne juni-ettermiddagen skal vi både

Norges Skibshypotek AS

BERGEN

MEDLEMSSKAP

I

BOB

SOM MEDLEM FÅR DU «BYGGE OG BO» - AKTUELT BLAD OM BOLIGBYGGING, HUS OG HJEM

BOLIGTILBUD TIL DEG

S O M M E R U N G

Bergen og Omegn Boligbyggelag

Vandring på Alvøen sammen med Fortidsminneforeningen lørdag 13. juni 1987.
Foto: Arnold Åbro.

se på landskapsvernområdet og gå tur i Langeskogen, i den nye skogsstien. Forhåpentlig vil den nye skogsstien være bortimot ferdig til juni. Turleder: direktør Anders Kvam, Bergen kommune.

te av de gamle postveiene og byveiene til Bergen, og kan følges nesten sammenhengende fra Ytre Hordvik og inn til byen. Postveien gikk over fjellet til Mellingen, ut Glasskaret til Eidsvåg. Derfra

opp Kistekleiva (Munkebottsveien) til Langevann, ned gjennom det trange Våkenskardet til den nedre delen av Munkebotn like ovenfor Sandviken sykehus. Turleder: førsteamanuensis Ingvild Øye.

16 oktober

POSTVEIEN BERGEN-KRISTIANIA

I 1783 ble en »ny postvei tatt i bruk, den gikk fra Nattland over Kolstien til Borge. Vår tur starter på Nattlandsfjellet, derfra går vi ned i Sædalen og videre ned til Grimen. Her går postveien inn den trange dalen mot Erdal, hvor vi passerer den første rodestenen. Ovenfor gårdene på Nedre Brattland går veien over en forseggjort vel hundre år gammel bro, ved Øvre Brattland passerer nok en rodesten. Veien går gjennom utmark og myr ned til Hauge. Turleder: bygdehistoriker og bonde Nils Grimen.

Rezi Faye

20-21 august, overnattingstur STØLSHEIMEN

Ikke mye av Stølsheimen står uberørt av kraftutbygging. Men stadig søkes det om konsesjon for å vriste de siste vanndråpene ut av området. Det er foreslått et landskapsvernområde i Stølsheimen som omfatter det meste av den delen som ennå ikke er påvirket av vannkraftutbygging. Det knytter seg store naturvern og friluftsinnteresser til Stølsheimen, både når det gjelder landskap, kulturminner, geologi, botanikk og zoologi.

Det er mening at verneforslaget skal sendes på annenrangs høring høsten 1987, men ennå er det mange skjær i sjøen: oppdemning av Storevatn, bekkeinntak i Tuledalen og Brydalen, og den verste trusselen – talk-forekomstene i Raudeberg-området, som kan få Norwegian Talc og Vik kommune til å kjøre hardt ut for å sette igang stordrift her. Vi overnatter i Myrkdalen, og tar turen inn i Stølsheimen. Turleder: Frode Bekkestad, tidligere leder i Vestlandske Naturvernforening.

19. september

POSTVEIEN HORDVIK- BERGEN

«Den Trondhjemske Postvei» gjennom Åsane er den best bevar-

Det spirer og gror
i Bergen Bank.

BT
- hele uken!

Miljøvern er ikke bare alvorlige forurensningsproblemer, men også å skape trivsel i nærmiljøet. Amund Måge har i hvertfall fått naturen innenfor husets fire vegger. Foto: Otto von Münchow.

Harding i lederstolen

Da VNV's leder tok over etter generalforsamlingen tidligere i år, hadde han allerede fått erfare hvordan det ville bli å fungere som leder i Vestlandske. I en periode før den offisielle overtakelsen hadde han nemlig alt innehatt vervet som midlertidig leder, så da Amund Måge formelt tok over etter Frode Bekkestad, visste han hva han gikk til.

Amund innrømmer at ledervervet er mer arbeidskrevende enn han strengt tatt liker, på det meste går det med 15-20 timer i uken. Ved siden av full jobb blir det derfor ganske mye arbeid som legges ned for VNV.

— Jeg må også vedgå at det er inspirerende med så mange unge folk som er villige til å gjøre så mye. Det skjer mye, og naturvernarbeidet er inne i en periode der en blir hørt mer enn for bare 2 år siden.

— Årsaken til dette ligger dels i de miljøkatastrofer vi har opplevd de siste årene, jeg tenker da på Tsjernobyl, giftødeleggelsene i Rhinen, men også Brundtlandkommisjonens arbeid får en til å tenke. Folk har blitt engasjert, og det er klart at jo nærmere innpå

en problemene kommer, jo mer blir folk engasjert.

Amund Måge sier til Natur Vest at når det gjelder VNV's arbeid, er det viktig å opprettholde de levende gruppene — de er en forutsetning for foreningens store aktivitet. Det må legges vekt på å få bygget opp flere lokallag, og allerede ett nytt lag er i gang på Sotra, mens to nye er på gang i Kvam og Kvinnherad, sier Amund.

— Jeg håper at VNV kan bli rik nok til å ansette en fylkessekretær. Medlemstallet er økende, og en slik ansettelse vil bli et spørsmål om prioritering. Men vi vil være avhengig av støtte sentralt, og med Naturvern Forbundets allerede skrapte budsjett, skal en nok ikke regne med en slik støtte på 1988 budsjettet.

Det er flere grunner for Amunds engasjement for naturvernsaker. Men, som han sier selv, det at Amund er født i Sørfjorden så å si midt i forurensningsproblemene har nok vært årsak til den første spiren.

— Jeg har og stadig møtt synet av rørgater ned over fjellsiden, et tegn på mennesket som krafser i naturen. Og det er klart at slik påvirkning har gitt utslag for mitt engasjement i arbeidet mot miljøødeleggelser.

Miljøarbeidet kan komme i konflikt med det forskermiljø Amund til dagen ferdes i. 27-åringen fra Ullensvang i Hardanger er ernæringsbiolog og er engasjert ved Universitetet i Bergen.

— Vitenskapsmenn har generelt sett svært liten holdning til samfunnet ellers. Det er synd de ikke engasjerer seg mere, for vitenskapsmenn sitter inne med mye verdifull kunnskap.

— Konflikten for mitt vedkommende går på at i politisk arbeid må du stå på for å nå fram, mens som vitenskapsmann må alltid alle sider vurderes «objektivt».

— Jeg tror det må jobbes på to plan. Vi må innse at det er politikere som bestemmer, dvs. en kan ikke sende brev til alle slags administrasjoner og tro at det forandrer så mye.

— Videre må vi som naturvernorganisasjon, ha et stort medlemstall, vårt arbeid vil ha styrke i kraft av mange medlemmer.

Amund slår også fram en tanke om at det burde eksistere et eget pressekorps som har miljøvern som eget spesialemne. Andre land har det, sier han, og det burde også være grunnlag for dette i Norge. Kanskje er det foreningens oppgave å skape en slik interesse.

Samtalen dreier seg inn mot forskjellige typer av naturvernarbeid, Norges Naturvernforbund kontra for eksempel Greenpeace. Amund:

— Det er behov for begge typer organisasjoner. Norges Naturvernforbund kan nok også bli skarpere i kanten gjennom stands og aksjonsformer, men vi må ikke bli som Greenpeace.

— For meg er det viktig at vi er en demokratisk forening. Av den grunn trenger ikke Norges Naturvernforbund å bli tam. Vi har kraft nok i vår argumentasjon og styrke nok, spesielt om vi kan bli litt mindre uredde.

I SKYGGEN AV GRIEGHALLEN GROR DET OGSÅ BLOMSTER

Vern av bymiljø er også miljøvern. I Bergen er står striden om Nedre Nygård. Mektige krefter vil fjerne menneskene fra bydelen.

Noen kaller det fremskritt . . . Men noen protesterer. Nina Anderson, Per Dyngen og Tor Solsvik har engasjert seg aktivt for at det fortsatt skal bo mennesker i denne sentrumsbydelen. NaturVest har bedt dem om å gi sin versjon.

Mennesker er både kultur og natur. Mennesket som vesen må ha et miljø som det trives i og som gir plass til hele mennesket. Mennesket omformer naturen og skaper et kulturlandskap. Dette landskapet kan ikke være så abstrakt at naturmennesket ikke kan leve der.

For at vi skal kunne skape et kulturlandskap som er bra for et helt menneske må utviklingen få tid, ved at mennesker bor der og bygger det opp. Mennesket kan ikke leve direkte i arkitektenes tankeverden.

Vest for Store og Lille Lungegårdsvann finner vi NYGÅRD som inntil slutten av 1800-tallet var et område med lystgårder for byens borgere.

Området ble siden bygget opp under en ekspansjon i næringsstrukturen i Bergen. Det ble behov for flere boliger og Nedre Nygård fikk sitt urbane preg i denne perioden.

Siden har miljøet vært preget av den hustype som fremdeles eksisterer. Dette er ganske unikt i Bergens-sammenheng.

Det er et særpreget og variert miljø. Fra et typisk leiegårdsmiljø på Nedre Nygård, til en variert boligstruktur opp mot Nygårdsparken, rekreasjonsområdet for beboerne på Nygård. Nygårdsparken er pr. i dag bortimot den eneste grønne lunge i vårt sentrale boligområde.

Av nyere dato har Fritidsseksjonen brukt 1,2 mill. kroner til opparbeidelse av en oase i den særpregete mursteinsarkitekturen. Der hvor Vossabanen tidligere gikk gjennom strøket har beboerne nå fått et område til rekreasjon.

Det er viktig for et bomiljø at beboerne har muligheter til å utfolde seg både med kropp og sinn.

Dette samspill mellom menneske og natur og menneske og kultur vil i dette tilfellet bety å utvikle et nærmiljø som har plass til

alle typer mennesker, næringer og muligheter.

Nedre Nygård har dette potensiale hvis politikere og konsulenter i Bergen Kommune hadde brukt mer tid på registrering av mellommenneskelige muligheter, fremfor å tegne firkanter på papiret.

Grunnen til at mennesker søker tilbake til lokalhistorien er at miljøet begynner å bli tappet for hukommelse. Eksempler på dette kan være at nærbutikken blir borte, kirken blir borte, kiosken blir borte. Da kan ikke folk lenger gjenskape fortiden ved hjelp av gjennkjennelsepunkter og si: Husker du dengang vi var barn og lekte sammen utenfor melkebutikken til fru Systad?

Når du vandrer i skogen finner du ofte stier mennesker har vandret før. I bynærmiljøet vil merker i murpussen, en butikk, en skjev brosten, fungere på lignende måte; fenomener i bylandskapet virker for bymennesket som en naturopplevelse ute av byen. Disse tingene vil virke sterkest på sinnet til ungdom og barn. F.eks. vil lyden av sene nattesteg, noen som ler utenfor vinduet, representere

en trygghet og være det samme som å høre gjøken gale i skogen, til naturmenneskets fryd.

På denne bakgrunn har beboerne på Nedre Nygård innsett at et nærmiljø er nært knyttet til lokalhistorie. Lokalhistorie er i stor grad menneskets hukommelse. De siste månedene har vært preget sterkt av denne tankegangen. Folk i miljøet har innsett at den eneste styrken vi har er å stå samlet mot den tankeløse utslettelse våre hjem nå skal utsettes for. Der utarbeides i disse dager planer hvis konsekvenser kan bli at hus rives, at eksisterende boliger forsvinner til fordel for administrasjons- og finansbygg. Det er alltid en tragedie – dessverre en klassisk tragedie – når bydeler blir utsatt for tankeløse planutkast. Vi kan her nevne bl.a. Marken, som var Saneringselskapet A/S prøveprosjekt i 60-årene. Idag heter dette selskapet Institutt for byfornyning. Marken ble kun reddet fordi en modig sjel turde å ta opp et benkeforslag i bystyret. Dette gjorde at politikerne ikke mistet ansikt, og innså at det som var befolkningens oppfatning av kultur og miljø var den riktige opp-

Over til side 10

Din bank for hele livet

Hver enkelt av oss har spesielle behov for banktjenester. Behovet skifter med både livssituasjon og alder. DnC har derfor utviklet tjenester som tar hensyn til dette. På den måten kan våre kunderådgivere gi deg gode råd ut fra akkurat din situasjon og dine behov – gjennom hele livet.

DnC
Den norske Creditbank
Bradbenken 1, Bergen – Tlf. 32 00 50

Den siste taklinga

Frode Grytten

Fotballbanen ligger tom. Ei støvsky fra sen siste taklinga virvler opp mot den falma kveldssola. De svette og blodrispa guttene sitter lent opp mot nettinggjerdet. Stirrer blankt framfor seg. Alle er der denne siste kvelden: Fisker'n, Egget, Jasjin, Hickory, Kleggen, Kondomen, Honduras, Pål Mål, Bølla, Keiser'n...

Elva sildrer stille forbi nedafor dem. Noen biler tuter på andre sida av gjerdet. Veslebror til Keiser'n kommer syklende opp fra kiosken med cola til alle. Korkeke spretter, de tørre strupene blir fukta. Sola stuper ned i havet.

– Skal vi bade i osen? spør Jasjin. – En siste gang...?

Men ikke et ord fra de andre.

For et par måneder sida, en morra de venta på skolebussen, kom fire menn kjørende i en BMW. De stansa nede på banen, og to av dem satte opp stativ og målte opp hele banen. De to andre silkedressene hadde stresskoffer-

Forts. fra side 9

fatning, ikke den oppfatning at en by på død og liv skal være forretninger, kontorer og finansbygg.

Det er en slik tragedie vi vil ha stanset før det er for sent for oss alle sammen. Derfor har vi begynt å innse hvilke muligheter vårt miljø har som kulturverdi. F.eks. er bakgårdene en ypperlig mulighet til å trygge barnas lekemuligheter, og være et samlingspunkt både for eldre og yngre. Vi kan nevne en kafe, en barnehage, gress, trær og blomster. Dette kan gi rom for enhver uteaktivitet menneskene kan tenke seg. Det vi lurar på er hvorfor bypolitikere og næringsinteresser ikke innser at mennesket består av flere roller som utdyper hverandre. Vi trenger variasjonsmuligheter, variasjon for både kropp og sinn.

Da er vi tilbake ved utgangspunktet. Innrettet på riktige vilkår kan byen ha rike muligheter å by på som bomiljø for mennesker.

Nina Anderson
Tor Solsvik
Per Dyngen

ter og bretta ut svære papirark på panseret.

Bygginga starter i morra. På en måned skal banen bli til et digert kjøpesenter. Gravemaskinene med de glupske kjeftene står alt klare nede på parkeringsplassen. Den siste ballen har singla i nettet.

Keiser'n reiser seg, hiver den

tomme colaflaska over til veslebroren og sier lavt at han vil hjem og se VM-kampen på TV. Men da hører de brumminga. En mørk dur som sniker seg sakte inn på dem. Ei brumming som kommer fra hjertet av fotball-banen og som pumper seg opp i beina deres.

– H-h-h-h-hører dere det? stammer Hickory. – Det kommer fra b-b-banen!

Alle reiser seg. Føler murringa, ristinga. Kjenner den mjuke rullinga, den ømme bevegelsen fra jorda. Som et hav i storm.

– Det er banen som protesterer! roper Keiser'n.

De ser på hverandre. De ler og jubler: banen protesterer! Alt kan skje når gravemaskinene kommer i morra tidlig!

Men så faller jorda til ro igjen. De venter, men alt er rolig. Bare elva sukker svakt. Keiser'n trekker på skuldrene. Det er over.

Kondomen tar ballen under armen, og veslebror til Keiser'n samler sammen tomflaskene. Så trækker alle tause hjem til TV-apparatene for å se Brasil spille mot Italia.

Frode Grytten, f. 1960, tekstforfatter i Bergens Tidende, forfatter. Utgitt diktsamlingen *Start* (1983), novellesamlingen *Dans som en sommerfugl, stikk som en bie* (1986).

FANTOFT
HAGESENTER

**Når det gjelder
lån –
snakk med oss**

**K KREDITKASSEN
FISKERNES BANK**

«Algesuppe» – en konsekvens av fosfatutslipp. Foto Tom N. Pedersen.

Spar naturen – vask fosfatfritt

Denne oppfordringen kommer fra Vestlandske Naturvernforening. Norges Naturvernforbund og derigjennom VNV er en av 60 organisasjoner som deltar i den landsomfattende «Felleskampanjen for Jordas miljø og utvikling».

Kampanjens formål er bl. a. å gi anbefalinger til politikere og allmennheten om løsninger av forurensningsproblemer. Vi i VNV har, og vil fortsatt arbeide med lokale forurensningsproblemer, og derfor startet vi i Opplysningsgruppen en fosfataksjon høsten 1986. Vi har hatt aksjonen i 6 av de største kjøpesentrene i Bergen kommune, og aksjonen ble avsluttet sommeren 1987.

Hensikten med aksjonen har vært å informere kundene i de ulike butikkene om hvor alvorlig tilstanden er i vannet vårt i dag., bl. a. p.g.a. forurensning forårsaket av fosfatholdige vaskemidler. Vi påpekte overfor kundene hvordan hver enkelt av oss både har plikt til og kan være med å bekjempe vannforurensningen ved ganske enkelt kun å bruke rengjøringsmidler uten fosfat, eller aller helst rene naturprodukter. Gjennom samtaler med kundene

erfarte vi at de fleste er villige til å vaske fosfatfritt dersom disse vaskemidler kan konkurrere i pris med de fosfatholdige. Det nytter ikke å ha vaskemidler med fosfat «på tilbud» mens de miljøvennlige selges til full pris.

Andre ting som kundene påpeker er at butikkene har altfor dårlig utvalg av fosfatfrie vaskemidler, og at de få merker som fins er lite synlige blant mangfoldet av de mer «populære» merkene. Bedre markering, større utvalg, lavere pris, samt økonomipakninger er krav kundene stiller når det gjelder fosfatfrie vaskemidler. Fosfat fra vaskemidler utgjør ca. 1/5 av fosfatinholdet i kloakken norske boligområder. Dette er en uønsket femtedel!

I Sveits har man tatt konsekvensen av slike fakta, og et forbud mot fosfatholdige rengjøringsmidler ble innført i 1986. Men før vi eventuelt får et total-

forbud også her i Norge, bør både forbrukerne og handelsstanden gjøre sitt.

Et konkret tiltak i så måte er en «vask fosfatfritt-uke» som har vært arrangert i OBS! i Lagunen Senter i september i år. VNV var da tilstede med sin informasjonsstand og materiell om vannforurensning til kundene. OBS! hadde en egen, stor avdeling for fosfatfrie rengjøringsmidler til svært gunstige priser. Tiltaket ble også annonsert i dagspressen, med stor respons fra kundene.

Tiltaket er unikt, at en interesseorganisasjon og en handelsbedrift går sammen om en idealistisk aksjon til beste for vår jord. OBS! vil for ettertiden ha merket avdeling for fosfatfrie vaskemidler.

VNV vil sammen med OBS! oppfordre andre dagligvarebutikker i Hordaland til også å satse sterkt på fosfatfrie vaskemidler, og på den måten være med og snu utviklingen i naturens favør. Det nytter ikke bare å snakke om problemene med vannforurensning, *handling* må til.

Vi har alle et ansvar for at det skjer.

Elisabeth Amundsen

POSTBOKS 1201, 5001 BERGEN

NORGES NATURVERNFORBUND · NATURKALENDEREN · 1988

Lys i naturen

The Changing Light in Nature

Vestlandske Naturvernforenings salgsartikler

BØKER

«Se deg omkring»	kr.	50,-
«Soppboken»	»	35,-
Kraft - de lange elvene Breheimen Stryn av Svein Nord	»	150,-
«Hardanger» av Svein Nord	»	250,-
Barnebøker	»	35,-
«Mari ser på naturen» (nynorsk)	»	80,-
«Det gjelder vårt livsmiljø»	»	110,-

«I den grønne gryte» ...	»	45,-
«Fuglevern»	»	30,-

ANDRE ARTIKLER

Håndkle	»	75,-
Paraply	»	100,-
Naturkalenderen (medl)	»	65,-
(ikke-medl.)	»	75,-
Grønne stoffmerker	»	15,-
Liten nål i sølvfarge	»	10,-
gullfarge	»	20,-

Plakater	»	30,-
Fuglelåtassett	»	70,-
Indianerbrevet	»	7,-
Enkle kort	»	2,-
Doble kort	»	5,-
Flora Danica (8 kort m/konvolutter)	»	35,-
Brevmerker (vindu)	»	2,-
Klistremerker (2 store/2 små)	»	20,-
Skrivepapir	»	40,-
Skriveblokk	»	30,-